

ZWARE TIJDEN

De vredesduif verdween... En de oorlog breidde zich uit. In Deutschland werd Hindenburg met zijn militaire kliek overmachtig. Op 1 Februari 1917

kondigde het rijk den onbeprekten duikboottoelag af. Alle schepen, ook onzijdige, zouden in de zeeën om Engeland, bij Frankrijk en Italië getorpedeerd

Generaal Wielemans, stafoverste, gestorven te Houtem in 1917

worden. Voor de neutrale vaart bleef slechts een nauwe geul in 't hooge Noorden open. De Vereenigde Staten duldden echter die terreur niet; den 3den Februari verklaarde Wilson de diplomatische betrekkingen met Duitschland afgebroken. Dit nieuws verraste de wereld. Lang had de president van Amerika geduld getoond en nota's gewisseld over de onderzeeërs-kampagne. Perslaken van onze Belgische bladen spottten daarmee, zooals keffentjes een groot man aanblaffen. Ze noemden hem de schrijfmachine maar nu rees diezelfde Wilson, die toch dezelfde beginselen trouw bleef, onder hun pen tot een held. Zeker de medewerking van het machtig rijk wakte en bij onze soldaten en in het bezette land nieuwe hoop, op een spoediger einde; maar die gevoelens waren niet onvermengd. En de eerste vraag was « Wat zal er van het Amerikaansch steunkomiteé, dat ons volk in 't leven houdt, worden? ».

Juist was de Winter buitengewoon streng. Het vroom tot 20 en 25 graden onder nul. In bezet België was gebrek aan steenkool. Het ondervoede lichaam bood zoo weinig weerstand. De sterfgevallen waren talrijk... Men vond menschen dood gevoren op zolderkamer-tjes. En nu een vooruitzicht van grooteren nood! Gelukkig zou het reltief-komiteé blijven bestaan onder leiding van Spanje en Holland... ja, Holland waartegen men in zekere kringen van Havre reeds konkelde en stookte, omdat men men er onze taal sprak natuurlijk, en men meende daar voedsel te zullen vinden voor den landhonger. Op 2 April traden de Vereenigde Staten in den oorlog.

Uit 't Oosten kwam ontstellend nieuws. Revolutie schokte Rusland: het was daar 't begin van een debacle...

Maar men vestigde groote hoop op het Westelijk front. In diezelfde maand Maart vernam men, hoe de Duitschers zich plots terugtrokken tusschen Arras en Soissons, na 't gansche gebied rond Bapaume, Péronne, Ham, Nesle, Roye en Noyon met schandelijken moedwil verwoest te hebben. Steden, dorpen, hoeven, fabrieken, werden met den grond gelijk gemaakt; zelfs de boomen langs de wegen en in de woninge gaarden zaagde men af; men ver-

giftigde of verontreinigde de drinkputten, blies de wegen op, en zoo schiepen op barbaarsche wijze een woestenij vóór de nieuwe linie, die de Duitschers nu betrokken. Het was de Hindenburg-stelling, voor welker aanleg men duizenden Franschen en Belgen had gedeporteerd. De Entente-pers maakte ons wijs, dat deze terugtocht 't gevolg was van den druk der geallieerden: en veel hoop vestigde men dan ook op het Lente-offensief, dat onder opperbevel van generaal Nivelle en Douglas Haig begin April voorbereid werd door een beschieting met tien miljoen granaten, en den 9en losbrak. Wij kunnen ons buiten het IJzerland slecht beperken tot het aanhalen dier gebeurtenissen. Hevig woedde de strijd bij Vimy, Craonne, Moronvilliers, Vailly, Laffaux, Chemin des Dames. Zou nu de zoo lang verwachte, en dikwijls voorspelde doorbraak volgen?

Zwaar waren de verliezen aan weerszijden, op vreeselijke wijze kleurde nogmaals het bloed de slagvelden van Frankrijk, doch het was weer de dood, die de eindzege behaalde. Het offensief mislukte. Nivelle werd van 't opperbevel ontheven en vervangen door Pétain. In het Fransch leger openbaarde zich muiterij.

In een regiment wilde men niet meer gehoorzamen aan de officieren. In een ander hadden de manschappen zich in een dorp verschanst en er een sovjet gevormd.

Hun afgevaardigden stelden eischen: vermeerdering der soldij, geregeld verlof en geen infanterie-aanvallen meer, alvorens de artillerie de vijandelijke loopgraven en prikkeldraadverspermingen geheel vernield had. Elders bouwde men een generaal uit. Men hield zelfs een regiment tegen, dat met vrachtauto's vol machinageweren op weg naar Parijs was, om zijn eischen voor het parlement te brengen.

Men hoorde kreten van: « Weg met den oorlog! » Men vergoot geen bloed. Maar in zestien legerkorpsen openbaarde zich muiterij.

In 't Hoofdkwartier waren er officieren, die de schuld weten aan de syndikaten, C. G. T. 't Was de politiek en men moest de leiders fusiljeeren, enz.

Generaal Pétain oordeelde er anders over. Een politiek oproer zou zoo vreed-

zaam niet verlopen. In hun verzet toonden de soldaten zich waardig. Er waren dus andere oorzaken: de mislukking van het offensief, slordigheid bij de uitdieding der levensmiddelen, slechte verlofregeling, waarvan de sluwen partij trokken, het stelsel der embusqués, het jusqu'au boutisme der pers, de lezing der artikelen, waarin elk vredesaanbod als een strik voorgesteld werd, het gebazel over de demoralisatie der Duitschers, enz. Pétain wist, dat men het moreel moest versterken. Een maand lang reed hij langs het front, bezocht 90 divisies. Hij hoorde alle stemmen, sprak met officieren, doch ook met soldaten, die hun hart mochten bloot leggen. Hij keurde den opstand af, maar verzekerde, dat hij de misbruiken zou uitroeien. Hij vroeg aan de officieren met hun soldaten te leven, hun zedelijke steun, hun vertrooster te zijn. Hij sprak als mensch tot menschen, en bleef toch autoriteit. Hij zocht zijn kracht in zijn menschelijk gevoel. Nooit kon hij door een ambulance gaan, of 't gemoed schoot hem vol.

In een maand was alle verzet, alle muiterij verdwenen. Zoo handelde Pétain.

In het land zelf hadden er werkstakingen plaats en wierp men de vraag op, of de Fransche socialisten met de Duitsche over den vrede zouden onderhandelen. Men weigerde hun paspoorten voor Stockholm, waar een internationale konferentie belegd werd.

Deze teekenen wezen dus op oorlogsmoeheid.

Het Belgisch leger hield intusschen trouw de wacht aan den IJzer.

Hier was geen verzet, geen opstand. En toch hadden vooral de Vlamingen het harder dan de Franschen, die geen taalgrieven, geen miskening om hun spraak, hun afkomst ondervonden. O, had de overheid maar gehandeld als Pétain! Helaas, sterker openbaarde zich de onrechtvaardigheid jegens de Vlamingen, en dat in een tijd toen moreele steun zoo noodig was.

Nancy voorzag het wel goed, dat het voor de Vlamingen nog erger worden zou.

Naarmate de oorlog langer duurde, openbaarde zich de drang naar leven, ontspanning, troost in eigen taal. De vereeniging S. K. V. H. welker ontstaan we

schetsten, zag de noodzakelijk steeds krachtiger te werken. We weten dat de overheid dien arbeid goedkeurde...

Maar overheid is wispelturig... Generaal Wielemans, de stafoverste, stierf te Houtem, en nu kwamen er nieuwe meesters. Hooren we, wat een verslag S. K. V. H. er van zegt:

« Aanvang 1917 toen S. K. V. H. een tijdperk van ongemeenen bloei te gemeet ging en de leenboekery aanzienlijke afmetingen ging krijgen, kwam een eerste gevoelige slag. Generaal Wielemans stierf en S. K. V. H. genoot niet langer de gunst van het Groot-Hoofdkwartier. Stafofficieren, die het werk der zedelijke en verstandelijke opbeuring hoogschatten en vooruithelpen, werden vervangen of gekortwiekt; S. K. V. H. werd ongenadig bekampt en vervolgd. De studiekringen op de voorlinie werden ontbonden verklaard en alle heroprichten derzelve door de hoogere legeroverheid ten strengste verboden; tevens werden de boekeringen, aan militairen toebehoorende, aangeslagen en aan het toezicht eener legerinrichting onderworpen. Groot was de nood! Het leger ging op S. K. V. H. de hand leggen...

In deze benarde omstandigheden gaf een vriendelijk stafofficier aan Dr Daels den raad, den eigendom van S. K. V. H. aan een burger over te maken. Een zeer bekwaam en hoogst offerv aardig titularis stond bereid en nam den verpletterenden last op zich: de Eerwaarde Heer Delbaere, Principaal van het College te Veurne; hij nam op zich de zware verantwoordelijkheid van het werk tot verzedelijking en bewees in het vervolg aan S. K. V. H. onschatbare diensten.

En gemakkelijk had de waarde man het niet! Driemaal kwam de militaire veiligheidsdienst de boekery te Veurne doorsnuffelen, om het bewijs te vinden dat de boeken aan militairen toebehoorden. Juffrouw Garelleyn uit Kaaskerke, die met bewonderenswaardige offerv aardigheid het administratie-werk waarnam, werd met vragen bestormd, en onveranderlijk klonk het uit den mond der veiligheidsagenten: « zijn deze boeken eigendom van den E. H. Delbaere? »

Boekwerken van zuiver wetenschappelijken aard werden tot zes weken lang door de militaire censuur willekeurig in-

gehouden. Brochuren tegen de zedeloosheid werden moedwillig als zedeloos voorgesteld. De verspreiding der vlugschriften en het uitreiken der leenboeken stuitte op den onwil der kompanie-kommandanten. Werd Dr. Daels niet door een hoofdofficier verwittigd, dat al zijn brieven, langs de Censuur van het Groot Hoofdkwartier om, nauwkeurig werden nagekeken? En wilde het toeval niet dat tot driemaal toe papieren van medewerkers hem handig werden ontfutseld?

Bij gebrek aan vervoer en verzendingsdienst, en onder het oog der onmeedogende veiligheids-censuur, kon S. K. V. H. in de behoeften zijner stijgende cliënteel niet voorzien, en militairen zagen zich gedwongen te voet een afstand van 25 km. af te leggen om hun boeken zelf af te halen.

Ondertusschen namen onze jongens hun toevlucht tot het werk « Le Livre du Soldat ». Slecht belkwam het hun echter. Telkenmaal een Vlaamsch boek werd gevraagd, stuurde men heel eenvoudig een Fransch. En als men om « Jacob Van Artevelde » schreef, kreeg men op staanden voet... Jacques d'Artevelde!

Middelerwijl steeg de nood ten top. Veurne werd onophoudelijk met vijandelijke granaten bestookt, en onder het vernielende beschietingsvuur werd de boekerij herhaalde malen naar Bulskamp op de vlucht gedreven. Nooit wellicht heeft S. K. V. H. hachelijker oogenblikken beleefd dan toen het geval was. En nooit wellicht heeft de zielegrootheid onzer IJzerhelden luider gesproken dan in dezen grooten nood. De schamele soldaten onderschreven S.K.V.H.'s ondersteuningslijsten naar hun vermogen, en van uit de loopgraven kwamen lijsten binnen, met inschrijvingen die doorgaans niet meer dan 0.25 fr. beliepen, maar waarop nog bloed en slijk kleefden! Zonderlinge tegenstelling: de hogere geestelijkheid, onder de openlijke vervolgingen legen S. K. V. H. voorzichtiger geworden, verleende niet meer zoo openlijk en zoo mild haren steun als vroeger.

Toch werd door de geleerde en gestudeerde medewerkers nooit beter en vruchtbaarder werk geleverd dan in deze moeilijke omstandigheden. Daar ver-

schenen en werden zoo goed als het kon verspreid: Vakkunde, door Is. Lambrechts, op 10.000 exemplaren; Praktische wenken bij het schrijven van onze Moedertaal, door Filip De Pillecijn, op 5.000 exemplaren; Sta vast! door H. W. J. Hoozemans; De sexueele opvoeding onzer jeugd, door J. Stärke; Naar een schoone Haven door Branding en Storm, door G. Velthuisen; Hygiëne et Morale, door dokter Paul Good; Over Geslachtsziekten, door Prof. Dr. Frans Daels; Jeugdschoonheid, door E. P. Callwaert. (Uit dit laatste werk wist de censuur de beste alinea's weg te schrappen!) Verder werd het getal verspreide kunstzegels op één miljoen gebracht!

Zonder aan de Waalsche ijveraars van S. K. V. H. — S. U. C. W. te willen te kort doen, moeten wij den nadruk leggen op het feit, dat bestuur, inrichting en propaganda-comité om zeggens uitlootend in handen van Vlamingen waren.

Een divisiegeneraal ging zoo ver Dr Daels ten strengste te verbieden, zich nog met welkdanig intellectueel werk, buiten zijn militairen dienst, bezig te houden. De hardvochtige handelwijze van dezen overste stak zoo scherp af bij de milde bejegening van den edelen generaal Wielemans, dat Dr Daels zich smartelijk voelde aangedaan. Hij weigerde zich te onderwerpen. In een eigenhandig geschreven brief vroeg de divisie-generaal Daels' onmiddellijke wegzending van het front. De voorzienigheid zorgde er echter voor dat Dr. Daels twaalf uren later den brief in handen kreeg. De slag kon worden geweerd.

Zuulke feiten laten ons toe te begrijpen, hoe het mogelijk was, dat een man, wiens werken driemaal door de Akademie van Geneeskunde werden bekroond en die in vredetijd met twee assistenten en twee hulpassistenten aan het hoofd stond van een heilkundige hogeschool-kliniek, vier en half jaar in het veldleger bleef en in December 1916 te Noord-schoote in eerste lijn werd gestuurd, nadat hij had durven vragen als eenvoudige dokter in het gasthuis te Hoogstade te werken, waar zijn leerlingen dienstoversten waren. »

Ja, erg werd het, en nog erger zou het worden.

Wij moeten hier ook wijzen op de

werken door « De Belgische Standaard » voor onze jongens gesticht.

Het dagblad ontstond, zooals we reeds meldden in Februari 1915 in De Panne.

In een verslag daarover lezen we:

« Lente en Zomer 1915 waren nu voorbij en met al waren ook al onze groot-sche verwachtingen van eindzegepraal heengegaan. We geloofden er zoo rotsvast aan voor dit jaar... en nu stond de Winter opnieuw voor de deur, die eenloos lange, treurige Winter. Sombere vooruitzicht voor onze jongens.. Op een ouderdom dat de ziel droomt van liefde, leven en geluk, stonden zij, verre van hun geliefden, in het slijk der loop-

Wie begrijpt niet dat zulk een leven met heel zijn treurige eentonigheid, de sterkste zielen moest aantasten? En daar lag nu het groote gevaar voor onze jongens, voor het leger, voor het land. Er moest kost wat kost nog méér gedaan worden om de ontmoediging, gebaard door de verveling, te bestrijden. Daarom deden wij in Oktober 1915 een beroep op de medewerking van allen die zich bekommerden om het heil onzer jongens, om de toekomst van ons vaderland. En de medewerking kwam.

Op 8 October 1915 openden wij de eerste inschrijvingslijst van het « Kerstgeschenk van De Belgische Standaard,

Idelfons PEETERS, stichter van de «De Belgische Standaard» in De Panne, en kloek Vlaamsch werker.

grachten. En na drie of vier dagen aldus geleefd te hebben in het rijk des doods, dan gingen zij... rusten voor evenveel dagen.

Doch welk een rust! Ergens in de schuur eener hoeve... daar zaten zij bij dage, daar sliepen zij bij nachte, wanneer de koude hen niet naar buiten joeg, de wegen op, waar zij uren over end weer liepen.

aan onze soldaten. ».

Dit Kerstgeschenk in 1915, '16 en '17 bracht de totale som op van 101.838 fr.

De omhalingen gedaan op de dorpen van het onbezet België was wel de schoonste hulde die aan onze strijders gebracht werd. Het was immers de hartelijke gift van eenvoudige mensen die het leven en streven onzer jongens van dichtbij kenden.

Vier jaar lang hebben wij gewerkt, in de moeilijkste omstandigheden, onder het moordend kanon.

Och! 't schoonste van een menschi is: lang kind te blijven... en een kind voelt zóó gaarne dat iemand aan hem denkt en beseft zóó goed de waarde van de kleinste gullhartige gifte.

Het was dan ook een genoeg aan onze soldaten te kunnen uitdeelen: tabak, sigaretten, chocolade, speelkaarten, footbals, accordeons, enz. enz.

Onder den naam « geschenken » verstaan wij ook de honderdduizenden kunstprentkaarten, welke, gemaakt door Vlaamsche kunstenaars die met hun volk meeleefden, zoo in den smaak onzer jongens vielen; de duizenden vlugschriften die tot verheffing van het godsdienstig en zedelijk gevoelen het hunne bijdroegen; de nogmaals duizenden boeken, almanakken, « Het oorlogsmanneke uit de Mane », enz., die door onze jongens zoo gretig werden gelezen. Het Kerstgeschenk was hun dan ook telken jare uiterst welkom. »

De Belgische Standaard stichtte eveneens leeszaalen op het front; in het verslag wordt hierover geschreven:

« De lange winteravonden waren voor onze soldaten op rust, uren van verveling, van ontzenuwende verveling. Eenigen, onder hen wisten wondengoed ergens binnen te dringen met « moederke » wat te spreken over land en vee, over den ouden tijd enz. Zij staken over dag al een handje toe en 's avonds hadden ze een plaatsje veroverd achter de stoof. Die waren de gelukkigsten; zij genoten toch iets van het huiselijk leven, maar klein in getal waren die uitverkorenen.

Anderen gingen ter herberg (de herbergen waren open doorgaans van 5 tot 7 uur in de rustkantonnementen). De meesten echter wikkelden zich in hunne dekens en vlijden zich op hun stroo neer; in de schuren immers mocht er vuur noch licht gemaakt worden.

Boeken waren er nog niet te vinden, vooral geen Vlaamsche; wilden onze jongens een briefje schrijven, dan moesten ze dat op hun knieën; 't was overigens al heel lastig gedurig dien inktpot overal mée te sleuren.

Zoo kwam de gedachte bij ons op:

zalen op te richten, verlicht en verwarmd, waar onze jongens zouden kunnen lezen en schrijven. Die zalen werden Leeszaalen geheeten; sommige waren open gansch den dag, andere des avonds.

In de bijzonderste leeszaalen hadden wij een gekwetste, onbekwaam tot velddienst, welken het leger te onzer beschikking stelde als bibliothecaris; in de andere waren het brankardiers of soldaten op rust, die zich ten dienste boden voor hunne kameraden.

Het was ook niet altijd gemakkelijk het goede beheer van die zalen te verzekeren: heel dikwijls werden ze gebombardeerd en stuk geschoten; andere keer kwam een Fransch of Engelsch leger ons aflossen en dan moesten wij met alles verhuizen.

Aldus hebben wij 17 leeszaalen gesticht:

Adinkerke; De Panne; Bulskamp; Avekapelle; Reninge; Kales (Kring van den Belgischen Soldaat); Grevelingen; Beveren; Alveringem (Rabbelaar); H. E. A.; Adinkerke (Bakkerij); Kales (Kring Mercier); Woesten (De Wippe) — 3. L. A.; R. H. I. L. A.; Oeren; Haringe; samen 17 leeszaalen.

Vier ervan verdwenen ter oorzaak van bovenaangehaalde oorlogsomstandigheden; Avekapelle, Haringe, Reninge, Woesten.

In totaal bezochten 550,000 soldaten die zalen. De uitgaven voor dit werk beliepen 28,809 frank 17.

De tooneelboekery leende Vlaamsche tooneelstukken uit. Dit werk werd geleid door den bekenden aalmoezenier Bernaerts. Ook gaf men muziekstukken en zichten voor lichtbeelden in leen. De keurboekery bezorgde lektuur tot in de loopgraven.

Het schoonste werk was misschien nog wel « De school op het front », onder het bestuur van G. H. A. Dewulf, in De Panne.

Cijfers blijven cijfers en een cijferkan geen trouw beeld geven van al de zelfopoffering en de liefde, welke hier door aalmoezeniers, officieren, brankardiers en eenvoudige soldaten, ten dienste van deze onderneming werd gesteld. De heer Pouillet, Minister van Kunsten en Wetenschappen, stond er in bewondering voor.

Er waren mondeling en schriftelijke leergangen. Er waren drie graden:

Men richtte leergangen in voor Vlamingen en Walen, en gaf de lessen tijdens de rusttijden der soldaten, in de schoollokalen der gemeente, in de vrijstaande schuren of in de barakken.

M. Hellebuyck stelde bereidwillig zijn geschravene lessen ten dienste van het werk. Men liet die drukken op 65,000 exemplaren.

De middelbare afdeeling had voor hoofddoel: de leerlingen der middelbare scholen en humaniteiten voor te bereiden tot het afleggen van het ingangsexamen der Universiteit of van een Hooger Handelsgesticht.

Men had van het Ministerie de samenstelling bekomen van een middenjury op het front om die examens af te nemen, ten minste voor de aanneming in een Universiteit; voor de Hogere Handelsscholen was men op het punt veldopening te bekomen toen het offensief van September 1918 alles kwam stilleggen.

Ook verstrekke men Hooger Onderwijs. Over de schriftelijke leergangen, die onder leiding stonden van den aalmoezenier Van den Heuvel, lezen we: « De leerlingen, ingeschreven voor een der leergangen, ontvingen gewoonlijk een boek; de leeraar duidde alle veertien dagen de kapitels aan die zij te leeren hadden, gaf hun een werk dat hij dan verbeterd terug stuurde. »

Dan waren er leergangen voor schrijfwerkers, meubelmakers, metsers, letterzetter, behangers en schilders. (Leider G. H. Denijs).

De « School op het front » had 355 leeraars officieren, aalmoezeniers, soldaten, burgers en telde in 't geheel 9976 leerlingen.

Iemand vertelde:

« Zekeren dag was ik op het bureel van « De Belgische Standaard », toen een Engelsch kapitein inlichtingen kwam vragen over de werking van de « School op het front ». Men had zulk officieel organisme gesticht in het Engelsch leger en het sprong op krukken. Die vreemdeling stond in bewondering voor het werk en noodigde den bestuurder uit op het Engelsch groot hoofdkwartier om de werking van dit organisme uiteen te doen aan de hogere stafofficieren.

Het werk van « De Belgische Standaard » gaf in den loop van '18, eene toe-

lage van 500 frank, welke de kunstenaars van het front toeliet een tentoonstelling hunner werken te houden.

Zoo ziet men, hoe goede zielen zich inspanden, om het lot van den soldaat te verbeteren. Was het niet de plicht geweest van overheden zulks niet alleen aan te moedigen, maar rijkelijk te steunen? Welnu de « Belgische Standaard » gaf voor deze werken de som van 136,159 frank 7 c. uit; door den Belgischen staat werd hiervan 19,304 fr. 80 betaald! Hoe armzalig! Het Amerikaansch Rood Kruis alleen gaf bijna zooveel nl. 15,000 fr. En dan denken we aan de duurteloelagen, de villa's en de auto's van Havere, waarover wij reeds spraken.

Het was een waar stelsel geworden, de Vlaamsche taal voor dood te verklaren. Reeds heel in 't begin durfde men in eigen en vreemde bladen schrijven « Het is nu voor goed uit met de Vlaamsche Beweging », « België zal Latijnsch (n. Fransch) zijn of niet zijn » en andere hatelijke dingen. Antwerpen viel, en men begon een veldtocht tegen de Vlaamsche steden. Men durfde het voorstellen of men er verraad had gepleegd. Toen ons leger uit de veste vertrokken was, maar de Duitschers deze nog beschoten, en de stad dreigden te vernielen, knoopten burgemeester De Vos, schepene Franck en volksvertegenwoordiger Ryckmans onderhandelingen met de Duitschers aan, om de overgave te bespreken. Deze werd geteekend in een villa te Kontich. De burgers hadden het granaatvuur getrotseerd om hun tocht als parlementairen te volbrengen. Zij werden alleen geleid door het belang van Antwerpen, dat feitelijk opgegeven was en dus nutteloos geslachtetofferd werd. De militaire overheid bekrachtigde die overgave, de regeering en de Koning keurden de burgerlijke overheden goed. Maar welk een gelegenheid voor de franskiljons om tegen deze Vlamingen en vooral tegen den flamingant Franck te stoken, Franck toch, die bij den aanvang van het beleg door den gemeenteraad een motie had laten stemmen, om de militaire overheid te betuigen, dat de eigendommen der Antwerpenaren nu niet golden, maar men alleen het algemeen belang van het land kende.

Ook andere vooraanstaande Vlamingen werden gehoond. Toen in Nederland

het eerlijk Vlaamsch weekblad « Vrij België » verscheen, zond de heer Van Cauwelaert een pak proefnummers aan een vriend in Le Havre, met verzoek er wat propaganda voor te maken. Deze deelde die proefnummers uit, maar werd aldaar door een opperofficier op de vingers getikt. En de « XXième Siècle » was er als de kippen bij, om te schrijven, dat sommige ambtenaren zich niet geneenden Vlaamsche propaganda te maken, met het doel de vaderlandsche eendracht te schenden! Men spioneerde, lasterde, vond plagerijen uit, alles tegen Vlamingen.

Voor de soldaten bestond een blad « Le Courrier de l'Armée », « De Legerbode », dat in Havre gedrukt werd.

Van al de medewerkers kende er maar een behoorlijk Vlaamsch, maar hij werd geen opsteller doch verbeteraar gemaakt. Van de opstellers kon niemand een fatsoenlijk artikel voor de Vlamingen schrijven, doch dit was ook niet nodig, oordeelde men in de hoge sferen: de vertalers van het ministerie van oorlog waren gelast, het proza van die heeren te vertalen, en zoo het afkooksel voor de Vlamingen klaar te maken. Van 't begin af aan was de « Legerbode » dus Fransch naar opvatting, Fransch naar geest en Fransch naar hart. In het afkooksel, dat onze Vlaamsche jongens kregen, was er nooit eens iets, dat recht tot hun gemoed sprak.

Langzamerhand toch stuurden enkele jonge Vlaamsche letterkundigen, die onder de wapens stonden, wat oorspronkelijk werk.

Toen een Vlaamsch officier een artikel publiceerde, waarin klakkeloos beweerd werd, dat heel de Vlaamsche beweging aan het front aangestoot werd door de Duitschers en dit tamelijk veel opschudding wekte onder de flaminganten, zodat Dr Vande Perre in een ingezonden artikel tegen dien laster protesteerde, werd dit artikel wel niet opgenomen maar voor de propaganda van onzen al te ijverigen officier toch een stokje gestoken. Het artikel van Dr Vande Perre verscheen in « Ons Vaderland ».

« De Legerbode » vertelde echter zulke zonderlinge dingen over de Duitschers, en onze overwinningen, dat de soldaten haar « De Leugenbode » noemden. Onze Vlaamsche jongens hadden niet veel

aan zoo'n blad, niets daarin sprak tot hun Vlaamsch gemoed»; alles, wat Fransch was, werd er in opgehemeld, over alles wat Frankrijk voor de Belgische vluchtelingen deed, werd uitvoerig beschreven en gewreven, en bedankt met een kruiperigheid, die later de geboorte werd der nationalistische pers. Maar over de groote opwelling van naastenliefde, waarvan Holland blijk gaf, tijdens de groote vlucht, een liefdadigheid, die betrekkelijk toch grooter dan de Fransche of Engelsche was, werd geen woord gerept.

Over Fransche werken werd verslag gegeven; als een Fransch kunstenaar iets uitvoerde, een nieuw werk schreef, als er een nieuw Akademie-lid bekroond werd, als er ook maar een Parijzer Cinemaster haar grooten teen verstuit had, mochten onze eenvoudige soldaten zich in dat heugelijk nieuws verlusten. Toen in 1917, de groote Vlaamsche geleerde, professor Van Gehuchten, eenzaam in ballingschap overleed, stelde iemand voor, in « De Legerbode » een artikel over hem te schrijven, maar het werd afgewezen onder voorwendsel, dat dikt onze soldaten toch niet interesseeren kon.

Men vond nog een nieuwen truk uit, om de Vlamingen een rad voor de oogen te draaien: men stichtte een blad voor hen, « Het Vaderland ». Het was echter een Vlaamsche « XXième Siècle ». Aanvankelijk had men een... Hollander om het op te stellen. Beide zusterkranten werden op alle manieren gesteund, de nummers in militaire auto's naar het front gebracht, de abonnementen kosteloos door de Belgische post verzonden onder een band met opschrift: « Ministère de la Guerre. Urgent » (Dringend), zooals dat door den heer Vande Perre aan 't licht werd gebracht. Nummers werden overvloedig en kosteloos aan het front, in de gasthuizen en onder de vluchtelingen verspreid.

« Het Vaderland » is een blad voor de Vlamingen, maar tegen de flaminganten, zei de Nederlandsche redakteur eens.

Langzamerhand trad die anti-Vlaamsche strekking meer en meer op. De Hollander werd buitengegoid en het blad verder door lakeien van de anti-Vlaamsche kaste opgesteld.

Hun vinnige aanvallen, hun ijver om stokken in de wielen te steken, onder voorwendsel onze zaak te dienen, hun tintje demagogie konden echter bij de soldaten niet pakken. De wijze, waarop eenvoudige jongens in hun frontblaadjes (1) die kerels uitkleedden tot op de naakte huid, was een verheugend bewijs van al het nuchter, gezond verstand, dat er bij veel eenvoudige, maar overtuigende Vlamingen huist (2).

De XXième Siècle en zijn Vaderland verhuisden in den Zomer van 1916 naar Parijs: het eerste blad had het al te

Dr. GRAVEZ

bont gemaakt; het dreef indijvingspolitiek, terwijl men zich nog afvragen moest, of ons eigen landeken wel vrij zou worden; het viel allerlei ambtenaars aan en ook het parlementarisme.

Van de ministers waren alleen Helle-

(1) Aan het front verschenen veel zoo Vlaamsche als Waalsche soldatenblaadjes, als uiting der militairen van een stad of gewest.

(2) Na den wapenstilstand kon « Het Vaderland » het niet lang meer volhouden. Het werd vervangen door « Ons België » dat al even erg kwijnde. En de echt Vlaamsche bladen bloeiden, dat het een lust was.

putte en Schollaert de Vlamingen meer genegen; men benoemde nog drie vrijzinnige ministers, Hijmans, Goblet d'Alviella en Vandervelde; de beide eersten waren tegenstanders van de Vlaamsche beweging. Men trachtte den invloed van Helleputte en Schollaert te ondermijnen, schoof hen ter zijde; Schollaert stierf in den loop van het jaar 1917.

Minister Helleputte, die menigmaal voor de Vlaamsche rechten opkwam, moest veel heimelijken en zelfs openbaren tegenstand ontmoeten. Terwijl Havre ons allen eendracht preekte, werd het door kuiperijen ondermijnd, en wij bedoelen met Havre natuurlijk onze regeringskringen en allen die er rondfladderden.

Door kuiperijen kon men Beyens als minister van Buitenlandsche Zaken lossen, omdat hij niet naar den zin van onze Belgische imperialistjes annexatiegeneigd was.

Alleen waar het gold Vlamingen te krenken was er roerende eensgezindheid. En alle middelen greep men aan, om de Vlaamsche rechten te bekampen. En nu denken we aan het tragisch einde van een onzer schoonste dichters, Victor de la Montagne, die als ambtenaar de regeering gevolgd was in ballingschap, want dat was voor hem het verblijf aldaar.

Hoe kon hij smachten naar zijn Vlaanderen en Brabant, met zijn wijde einders, zijn zachte vlakten, naar Antwerpen en de Schelde, zijn Mechelen in het land van Rubens, naar zijn rijke boekertij. Als hij door de eentonige straten liep van deze dorre steden, hoe haakte zijn hart dan naar onze oude torens, waarin klokken zingen over guitige trapgevels en warm-roode daken!

En hoe leed zijn dichtersziel onder al het valsche gedoe rond hem, gemaakte plechtigheden, zoo schril in tegenstelling met de werkelijkheid van het IJzerdrama, het egoïsme, dat hoogtij vierde onder een masker van patriotisme, het gekonkel en gekuip om persoonlijke belangen.

En zoo werd Victor De la Montagne hier een wrak. Eenige vrienden za-

Afl 51 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 51
« Het Bloedig IJzerland »
 VERBODEN NADruk WEKELIJSCH AFLEVERING Prijs: 30 centiemen

9 Januari 1921.

gen het wel, hoe hij spoedig sterven zou.

Een Vlaming te Havre schreef over hem 1): « Hij is ginder gestorven in een vreemd land, te midden van onverschilligen; in de strakke gastvrijheid van een geneeskundig gesticht heeft hij de laatste uren doorgebracht. Hij ruste in vrede.

De enkele trouwe Vlamingen, die hem in die laatste dagen hebben gekend, zullen de herinnering bewaren aan den zachtmoedigen, in zich zelf gekeerden man, en aan het schoons, dat die intieme dichter hun geschonken heeft. Doch in hun naam moet ik besluiten met een protest tegen een laatste gemeenheid, die men hem heeft aangedaan. Enkele weken voor zijn dood toen in de officieele kringen het geweldig schrikbewind tegen al wat Vlaamsch was, zich begon te doen voelen, werd een reporter van de « XXe Siècle » op Victor De la Montagne afgestuurd, om hem een interview over de Vlaamsche Beweging af te nemen. Wat kan een handig reporter al niet doen zeggen aan een oud man, die niet beter vroeg dan gerust gelaten te worden en bijna stervend was. Den volgenden dag verscheen er dan ook in het blad een uitvoerig artikel, waarvan de titel in dikke letters aankondigde: « De flaminganten door hun eigen voormannen geschandvlekt, dichter Victor De la Montagne, voorzitter van de Vlaamsche Akademie keurt hun schandelijke kuiperij en af.»

En voortaan bij elke gelegenheid, werden deze verklaringen, die men den armen stervenden dichter had afgedwongen, nog eens tegen de Vlamingen uitgespeeld.

Tot zelfs na zijn dood schreef de Hollander, door de XXe Siècle in dienst genomen, om de Vlamingen te bekampen, in « Het Vaderland », waarvan later Leo Van Goethem hoofdredakteur werd, nog een herdenkingsartikel om die laatste verklaringen tegen de Vlamingen te gebruiken.

Wij, die Victor De la Montagne langer en beter kennen dan van die laatste weken, mogen gerust de getuigenis geven: « Hij is gestorven, zooals hij altijd is geweest: een trouw Vlaming en een goed flamingant. Eere zij hem! »

(1) Robbeknol in « Le Havre de Grâce », waaruit wij ook eenige hier voorstaande mededeelingen hebben geput.

Tot zoo ver dit uittreksel. Ware De la Montagne een Waal geweest, wat al artikels zouden er over hem geschreven zijn geworden. Maar en in zijn leven, en na zijn dood nog, werd deze schoone zoon van Vlaanderen verdrongen door Waalsche letterkundigen, die in het veilige Havre nestelden, nu en dan eens officieuse reizen deden en hun overdreven hyper- en goedkoop patriotisme in propagandawerken lieten verspreiden en vertalen.

En 't was oorlog, en duizenden Vlamingen gaven hun leven, en duizenden Vlamingen van 't bezette land lieten zich liever mishandelen en uithongeren dan voor den Duitschen slavenmeester tegen het vaderland te werken... en zoo beloonde men den Vlaamschen soldaat.

Op 29 Oktober 1916, bij de herdenking van den IJzer slag, had minister de Broqueville in den Grooten Schouwburg van Le Havre een redevoering gehouden en o.m. gesproken van « Ceux dont le baiser de la France adoucit les douleurs » (hen voor wie de kus van Frankrijk de smarten verzacht).

Ja, zoo was het voor de heeren en veel hunner dienaren van Havre, en andere plaatsen achter het front. Maar de Vlaamsche soldaat vroeg niet aan den vreemde verzachting van zijn lot; hij verwachtte zulks van zijn eigen overheid, want hij offerde toch alles voor zijn land, zelfs zijn schoon, jong, lichaam, zijn krachtig bloed.

En men antwoordde met schimp en hoon. Daar was een drang, heviger en heviger, naar recht en rechtvaardigheid. Men zag Walen op alle wijzen bevoorreen.

De Vlamingen riepen het wat later in een brief tot den Koning uit. « Wij Vlaamsche soldaten lijden om ons Vlaamsch zijn. We worden geleid door oversten, die onze taal niet verstaan, die ze niet willen verstaan, die ze zelfs verachten. De overheid zegt, dat het Vlaamsch geen officierentaal is. Omdat we hun taal niet kennen, worden we uitgemaakt voor stommeriken en ezels. De militaire overheid behandelt ons volk (de Vlamingen in onbezet België) als echte slaven; onze burgers worden bespot, verguisd, en voor spionnen uitgemaakt, onze vrouwen beleedigd en verleid. Voor een kleinigheid worden onze

uw Vlaamsche ... vol Fransch bier te gieten ». (1)

Een kommandant durfde zeggen:

« Het Vlaamsch bevoorreen zoude 't bevoorreen zijn van de Duitsche spioenerij. Zonder de Vlamingen zouden er nooit verraders geweest zijn ».

Een adjudant beweerde:

« Ik moet mannen hebben die Fransch spreken. Men moet Fransch spreken als men zich tot officieren wendt ».

Een officier vermaande:

« Er zijn officieren die 'k gezien heb in gezelschap van lieden waar ik hen niet graag bij zie. Ik herinner U dat de taal der officieren Fransch is ».

Een generaal sprak tot een brankardier:

« Het is een schande flamingant te zijn, het is een smet en na den oorlog zullen wij ze allen tegen den muur zetten. »

Een ander spotte:

« Ik heb altijd den Vlaamschen soldaat gaarne gezien. — Zie 't is reeds meer dan veertig jaar dat ik het uniform van officier draag. Gedurende die veertig jaar heb ik ten minste veertig oppassers gehad, waarvan zeker dertig Vlamingen waren. Ten andere het zijn goede soldaten en ik acht ze hoog. »

Dat teekent de mentaliteit! O, wij weten wel, dat er ook andere officieren waren, en men zelfs Walen vond, die Vlaamsch leerden.

Maar die waren gering in aantal. Een tal van Vlaamsche officieren, die het onrecht wel voelden, konden niets doen. Zij waren niet opgewassen tegen den anti-Vlaamschen geest. Hoe beschamend voor die franskiljons is het, wat een Vlaamsch soldaat aan zijn moeder schreef:

« Sedert verleden week heb ik een nieuwen leerling voor de Vlaamsche lessen en wel een Fransch officier die hier bij ons is toegevoegd. Ja, moedertje lief, een Fransch kapitein! Wat 'n les en 'n voorbeeld voor zooveel! De brave man is philoloog en leeraar aan een Lyceum te Parijs en wil van zijn verblijf in Vlaanderen gebruik maken om Vlaamsch te leeren. De enkele lessen welke ik hem reeds gaf, bestudeert hij met moed en eene hardnekkigheid welke bewondering afdwingen. Ik, die vroeger nooit les gaf, doe mijn uiterste best en heb daardoor

(1) Wij laten hier een gemeen woord weg.

jongens voor den krijgsraad gedaagd, waar ze zoovle juryleden krijgen, die hen niet verstaan en toch hun eer en hun leven in handen hebben, terwijl in dezelfde kompagnies, bij dezelfde officieren Walen om tiendubbelder feiten zelfs niet gestraft worden.

Hoofdofficieren kennen geen Vlaamsch, maar de Vlamingen ga men zoeken bij de zakkenvullers van den Yzer en in de boetkompagnies. Onze jongens zijn ware helden; toch worden ze gedurig bespot en bekekt, door hun eigen officieren veracht, dikwijls door dokters verzorgd, die hen niet verstaan; ze staan onder de leiding van zooveel onderofficieren en korporaals, die geen Vlaamsch kennen. De postjes zijn voor Walen of Franschkenkende Vlamingen. De Franschkenkende Vlamingen zijn gedoemd om zakkenvullers te blijven, gedurig naar de loopgraven te gaan, zelfs niet eens het recht te hebben moe te wezen en dat alles tegen de magere soldij van 2 fr. 30 per week.

De bevelen worden in het Fransch gegeven; voert men ze niet haastig uit, omdat men ze niet verstaat, dan is het arrest, gevang, krijgsraad, boetkompagnies, enz. De bordjes en opschriften in de loopgraven zijn Fransch, al zijn diegenen, waarvoor ze geschreven zijn, Vlamingen. Waar enkele Engelschen komen, moet er dadelijk Engelsch bijgevoegd worden, maar de Vlamingen dienen het maar te begrijpen. Als ze eens kwaad durven zijn en zelf de vertaling bijschrijven, dan is het een storm in de officierenwereld!

Zoo waren enkele der klachten van onze Vlaamsche soldaten, och enkele nog maar.

Een beetje recht... en nooit zouden er wanordelijkheden voorgevallen zijn!

Helaas, hoon en schimp waren 't antwoord en we zullen zien, hoe de toestand toen nog veel scherper werd.

Ja, hoon en schimp...

Ziehier eenige uitlatingen van officieren; we zullen de namen verzwijgen, want het is ons om den geest te doen. Trouwens, velen, die zich niet uitten, waren in 't geniep nog erger.

Een majoor zei in een toespraak tot soldaten:

« Gij vraagt Vlaamsche Regimenten, gij wilt toch wel Fransche centen om

soms wel van die oogenblikjes dat er aan ieder haarken van mijn hoofd een druppel zweet blinkt. 'k Weet niet of het is omdat de kapitein Franschman is of officier, maar hij is bovenmate nieuwsgierig en moet den in, den uit en waarom weten van ieder woordje, wat mij dan ook meer dan eens in een ongemeene verlegenheid zet. Waarlijk, van koopman in « cache-corsets » en « fijn linnengoed » zomaar irreens « professor » worden, dat is geen peuleschilletje! Toch heb ik mij steeds goed uit den slag weten te trekken en 'k ga wel eens aanbellen bij den E. H. pastoor van 't dorpje. Hij weet nog al goed den weg met allerlei moeilijke gevallen want hij vertaalde nogal veel vóór den oorlog.

Ei! Wat zou mijn vrouwtje opkijken en tevreden zijn moest ze vernemen dat haar beste man nu « prof » geworden is »!

Hoe treft ons ook dit schrijven:

« Ik heb nu wat ik sedert eenige maanden reeds getracht heb te verkrijgen, 't is te zeggen; ik ben weer in de loopgraven, niet meer half buiten gevaar als « officier de liaison », maar als strijder met uiterst volmaakte moordtuigen, en met de jongens. Dat is vooral wat ik wenschte: weer bij onze « armée de pauvres » te zijn, omdat ik van meening ben, dat waar zooveel der bourgeois en intellectueelen in het leger zich hebben « geëmbusqueerd », de plaats van 'n socialistisch intellectueel, die in vredes-tijd officier in 't arbeidersleger is, ook in oorlogstijd bij zijne mannen is en hij in hun midden moet blijven. Velen onder mijn vrienden schijnen dat onverstandig te vinden en keuren het af, dat ik mijn post bij 't Engelsche leger, die, ofschoon lang niet gevaarloos, dan toch een post van aanzien en van betrekkelijk comfort was, heb opgegeven, om weer bij de piotten aan 't IJzerfront te gaan. Welnu, ik heb het toch gedaan, omdat ik het mijn plicht achtte en ik heb er geen spijt over gehad.

Mijn soldaten zijn zonder uitzondering Vlamingen, meestal West-Vlaamsche boeren en arbeiders. Wij komen

prachtig overeen. Wij weten dat wij op elkaar kunnen rekenen. Zij voelen er de menschelijke sympathie door, die door alle officieren diende gevoeld te worden. »

Ja « l'armée des pauvres », het « leger der armen ». Zoo noemt een officier het hier.

O, een beetje recht... Als balssem ware het gevallen in zoo menig lijdend harte.

Lees dezen brief:

« Ik zit hier te peinzen en word heel droef... ja, heel droef! Het kanon heeft ons hart nog niet gedood, we voelen nog.

De kaartspelers naast mij lachen luidruchtig, maar 't en gelukt ze niet mijn stemming te doen keeren. Ik wil troost vinden. Ik ga een ouden vriend van mij opzoeken. Hij is afwezig. Waarheen nu?

Zonder er diep over na te denken, richt ik mijn stappen naar 't kapelletken. Het is er pikdonker. Alleen het Godslampje pinkt. Hier zal ik dan iemand vinden, bij wien ik mijn smart kan klagen. En ik zit hier alleen en bid. Voor mijn lieve Ouders, voor mijn lieve Zusters, voor mijn lieve Broeders. Dat ik in hun midden mag blijven. 'k Bid voor hem, die ik zóólang niet meer zag en zóó graag zou terugzien! Terugzien!

En ik bid ook voor anderen, voor arme verdwaalden, voor ontelbaren die hier, in den oorlog, al het goede hebben verloren, en... Och! ge raadt wat ik zeggen wil?

En ik bid ook voor mijn Vlaanderen, O mijn Vlaanderen! Zou ik nu gaan schreien? Ik, de man van geweer en kruut en kanon?

Voor mijn Vlaanderen wiens lot zoo droef is, zooveel droefer dan van de droefsten hier! O, al het onrecht, jaren en jaren aan Vlaanderen aangedaan! Dat het recht moge komen tot ons Volk!

Zoo bid ik. En ik hoor als een stem van troost en sterkte. Ik ga heen, en vind weer mijn moed en vertrouwen terug en ik weet dat het België en Vlaanderen goed zal gaan.

En dat moest ik u schrijven...»

Maar het beetje recht weigerde men...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR
A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE BAHNEN TOE NIEUWPOORT

DET DOORSNIFFEN VAN PRINSELORANGE IN HET „RHEENLAND“

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel